

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-3>**Бохан А. В.**

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світової економіки,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6279-4374>

Bokhan Alina

State University of Trade and Economics

КОМЕРЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРЕНДАХ

Виклики та загрози глобалізації впливають на середовище розвитку міжнародних економічних відносин, зумовлюють новий характер взаємодії країн, нарощування ресурсного потенціалу та прояву конкурентних відносин. Спостерігається динаміка економізації та екологізації дипломатії як важливого інструменту міжнародної політики. Спектр функцій дипломатії постійно розширюється в цілях представлення, відстоювання та захисту інтересів країн на міжнародній арені. Комерційна дипломатія включена у механізми не лише сприяння національному бізнесу, експортним ініціативам, зарубіжним інвестиціям, але і реагування на глобалізаційні тренди, економічні ризики та екологічні загрози. Глобалізація, інформатизація та демократизація вплинули на зростання кількості професійних, альтернативних і незалежних суб'єктів комерційної дипломатії.

Ключові слова: виклики глобалізації, комерційна дипломатія, міжнародна політика, економічна дипломатія, екологічні ризики.

COMMERCIAL DIPLOMACY IN GLOBALIZATION TRENDS

The challenges and threats of globalization affect the environment for the development of international economic relations, determine new forms of cooperation between countries, increasing resource capacity and competitive relations. This process takes place against the background of the dynamics of economization and greening of diplomacy as an important tool of international politics. The range of functions of diplomacy is constantly expanding in order to represent, defend and protect the interests of countries in the international arena. Economic diplomacy, commercial diplomacy and trade diplomacy have their own functional features and "points of contact", so their identification is illegal. Commercial diplomacy is included in the mechanisms of perception of national business, exporters, foreign investment and response to economic risks and environmental threats. The functioning of business ecosystems is relevant, in which diplomacy is the basis of contacts with logistics companies, chambers of commerce, industry associations, unions of entrepreneurs and industrialists, technology suppliers, banking institutions and other participants. But the subjects of commercial diplomacy face new challenges as a result of the pandemic, the slowdown in the world economy, the emergence of "commodity shocks", "volatile prices", "debt crises". Diplomacy should be included in the process of actively involving business and trade companies in the implementation of the United Nations Sustainable Development Goals in order to improve social, environmental and economic development. It has been identified that globalization, modernization, informatization and democratization have contributed to an increase in the number of professional, alternative and independent subjects of commercial diplomacy. Whereas, the postmodern vector of economic diplomacy manifests itself through: the formation of a new architecture of negotiation management in the global economy; setting standards at the multilateral level of organizations; management of stakeholder coalitions and alliances; formation of a new level of social, economic and environmental policy of society.

Keywords: challenges of globalization, commercial diplomacy, international politics, economic diplomacy, environmental risks.

JEL Classification: F01, F02, F29, F42

Постановка проблеми. Сучасні реалії міжнародних економічних відносин постають через зміну геополітичного простору, трансформацію національних господарських систем, диверсифікацію експортно-імпортних потоків та збільшення ресурсного потенціалу. Характер світогосподарських процесів урізноманітнює форми конкуренції, надаючи країнам шанси для покращання їхніх позицій у міжнародних рейтингах успішності. Глобалізація є унікальним середовищем

взаємодії країн, в якому відбуваються різноспрямовані процеси (виклики, ризики, загрози), що перетворюються в імпульси розвитку (співпраці, інтеграції, консолідації), акумуляції ресурсів та міжнародної синергії.

У цьому контексті, спостерігається збільшення динаміки економізації та екологізації дипломатії як важливого інструменту міжнародної політики в цілях реагування на глобалізаційні тенденції. Тому спектр функцій дипломатії розширюється в цілях представ-

лення, відстоювання та захисту інтересів країн на міжнародній арені. Конструктивність співпраці у цій сфері досягається зусиллями комерційної дипломатії, яка спроможна упереджувати економічні дисонанси і розв'язувати торговельні суперечки. Глобалізація виявляє не лише проблеми, але й спонукає до екологізації економіки – низьковуглецевої, ресурсоефективної та соціально інклюзивної спрямованості. Враховуючи ці тенденції, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та міжнародний бізнес активізують співпрацю з мережею дипломатичних представництв за кордоном та іншими інституціями комерційної дипломатії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-практична значимість економічного вектору дипломатії представлена у розрізі такої проблематики: комерційна дипломатія в умовах торговельної глобалізації (І. Безверха, Я. Глушенко); комерційна дипломатія в контексті міжнародного бізнесу (Н. Бейн, О. Нарей, К. Рана, Р. Санер, Д. Хадсон); екологізація світової торгівлі, комерційна дипломатія у врегулюванні міжнародних торговельних суперечок (А. Мазаракі, А. Цибуляк, Ю. Федотова); особливості комерційної дипломатії та торговельної політики (Т. Андросова, І. Грабинський, Л. Доусон, М. Мальський, Т. Шталь); економічна дипломатія в міжнародній інтеграції та підприємстві (Н. Грущинська, К. Фліссак, О. Мамалига, О. Шаров) та ін. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі й надалі простежується дискусія щодо візії комерційної дипломатії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження з вказаної тематики є багатограними та спонукають до нового рівня економічного мислення та аналітики щодо виявлення ролі комерційної дипломатії в системі взаємопов'язаних і складних факторів ризикової дії.

Мета статті полягає в дослідженні сучасних аспектів розвитку комерційної дипломатії та її функціонування в глобалізаційних умовах, трансформації та оновленні міжнародних форм взаємодії країн.

Виклад основного матеріалу. У новому тисячолітті поступ людства відбувається під егідою науково-технічного та інформаційно-технологічного прогресу. Але у міжнародному діалозі посилюється екологічний аспект в системі «політика – економіка» (де економіка є політизована, а політика – економізована). Досягнення консенсусу у цій площині вимагає більш складних механізмів дипломатії, аби країни були спроможні розв'язувати глобальні проблеми. Вчені осмислюючи майбутнє суспільних відносин і розробляючи унікальні форсайти, застерігають про масштабні економічні зрушення у світі, які можуть бути і вражаючим, і ризикованими. Тому реагування на них з боку країн має бути відповідним, оперативним, синхронізованим і консолідованим.

Нині багато дослідників у своїх роботах згадують тезу французького економіста Ф. Бастіа: «Якщо кордон не перетинають товари, його неодмінно перетнуть війська» («Quand les marchandises ne traversent pas les frontières, les armées le font»), чітко вказавши на те, що економічні зв'язки між країнами є альтернативою воєнним конфліктам, а протекціонізм і спроби завдати шкоди економіці інших країн (пізніше політика «економічного націоналізму» та принцип «beggar-thy-neighbor» («розори свого сусіда»)) – це прямий шлях

до «роздмухання» ворожнечі та війни. У наші часи заявляється про те, що економічна дипломатія – це не просто альтернатива економічній війні. Дипломатичні методи часто використовуються в умовах «гібридної» війни» завуальовано та мають характер економічного й промислового шпигунства. Економічні інтереси навіть союзних держав можуть вступати у суперечність і загострювати конкуренцію на світових ринках [1, с. 11]. Для упередження політичної напруги між країнами, торговельно-економічні зв'язки мають бути у постійній активній фазі диверсифікації.

З еволюційної точки зору, економізація дипломатії простежується у таких стадіях її розвитку, як: «державно-центричний» (захист економічних інтересів країни зазвичай був представлений єдиним профільним відомством дипломатії); «переорієнтаційний» (дипломатія в ринковій економіці синхронізувалася з політичною спадщиною); «глобалізаційний» (спостерігається зростання ролі нових учасників інтеграції у міжнародних економічних відносинах). На цьому фоні комерційна дипломатія переважно тлумачиться через взаємопов'язаність з іншими видами дипломатії, зокрема:

– торговельна (комерційна) дипломатія – це перший вид економічної дипломатії, оскільки торговельні угоди стали вихідним економічним об'єктом дипломатії після таких військово-економічних об'єктів як угоди про данину, репарації та контрибуції (О. Шаров) [1, с. 17];

– економічна дипломатія має свій історичний та зовнішньоекономічний аспект, бо комерційні зв'язки не могли б виникнути, закріпитися та розвинутися без дипломатичних відносин; у міжнародних трактатах для процвітання торгівлі необхідно було закріпити права та обов'язки купця (О. Мамалига) [2, с. 110].

– комерційна дипломатія є специфічною сферою дипломатичної діяльності, яка передбачає використання державою (у співпраці з недержавними суб'єктами) дипломатичних каналів, інструментів для сприяння торгівлі та інвестиціям з метою розширення бізнес-можливостей національних компаній, зменшення чи усунення бар'єрів у торговельно-економічній сфері, підвищення конкурентоспроможності та розвитку національної економіки (І. Безверха) [3, с. 35];

– комерційна (економічна) дипломатія – це офіційна діяльність глав держав, урядів, торговельних і переговорних місій, спеціальних органів з питань зовнішніх відносин, міжнародної економіки та торгівлі, захисту внутрішнього ринку від кризових явищ у світовій економіці, а також захисту прав та економічних інтересів держави, вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання за кордоном (М. Мальський, Т. Андросова, Т. Шталь та ін.) [4–5];

– комерційна дипломатія належить до сфери зовнішньоекономічної діяльності та є одним із найбільш ефективних засобів її здійснення, що включає політико-дипломатичну підтримку та лобювання вітчизняного експорту, цілеспрямований вплив на партнерів із застосуванням фінансових, ресурсних та інших засобів тиску (Я. Глушенко) [6, с. 13].

На нашу думку, економічна дипломатія, комерційна дипломатія і торговельна дипломатія мають свої функціональні особливості й «точки дотику», через що їх отождолення є неправомірним. Комерційна діяльність

за своєю природою є більш ризикована, завуальована і варіативна за способами досягнення цілей. Механізми її включення у міжнародні економічні відносини надають значно більше можливостей для виявлення причин і наслідків екологічних екстерналій [7]. Зокрема, принципи «Глобального договору ООН» включають такі настанови для бізнес-компаній / ділових кіл, які повинні: підтримувати підхід до екологічних питань на принципах обережності; запроваджувати ініціативи підвищення екологічної відповідальності за стан навколишнього природного середовища; сприяти розвитку та розповсюдженню екологічно чистих технологій [8]. Дипломатія під дією викликів глобалізації формує свої сегменти на стратегічному і тактичному рівнях, активізуючи роль як економічних, комерційних і екологічних амбасадорів.

Згідно «International Trade Centre», економічна дипломатія визначається як процес, за допомогою якого внутрішні та зовнішні зусилля країн сприяють максимізації національної вигоди в усіх сферах економіки. Комерційна дипломатія є обов'язковим елементом цього процесу і стосується дипломатичних місій у підтримці бізнес-секторів, торгівлі, інвестицій та інших економічно вигідних обмінів країни. Трендом у цій сфері є розвиток бізнес-екосистеми, що передбачає співпрацю з логістичними компаніями, торговельними палатами, галузевими асоціаціями, спілками підприємців, постачальниками технологій, банківськими інституціями та іншими учасниками. Екосистеми дозволяють комерційним дипломатами (торговим представникам) розвивати торгівлю, інвестиції та партнерства з компаніями у країнах походження і в приймаючих [9]. Підтримка контактів забезпечується інтернаціоналізацією, додатковими ресурсами та обміном досвідом між учасниками комерційної дипломатії (рис.1). Результатом є нові міжнародні ініціативи, запровадження цифрових платформ посольств, координація національного брендингу та пов'язаних кампаній, ефективність зв'язків з урядом країни базування, посилення дипломатичного статусу та ін.

Дипломатія в добу глобалізації має свою особливість, про що було наголошено в тезах Б. Гуменюка: «Значення дипломатії, без усяких сумнівів, зростає. Це обумовлено тим, що силові розв'язання міжнародних проблем, незважаючи на активізацію їхнього використання стають все небезпечнішими. Перебудова міжнародних відносин, пов'язана з процесами глобалізації, виходом на світову арену недержавних учасників, ставить перед дипломатією завдання активного залучення в процес створення нового світового порядку. Дипломати у час глобалізаційних перетворень мають стати безпосередніми менеджерами названих процесів» [9].

Водночас, перед суб'єктами комерційної дипломатії постають нові виклики, які спричинені наслідками пандемії, сповільненням темпів світової економіки, виникненням «товарних шоків», «нестабільних цін», «боргових криз» тощо. Згідно досліджень «The Global Risks Report», до 2024 року глобальна економіка буде оцінювати на 2,3% менше, ніж було до пандемії. Наступні десять років людство найбільше буде потерпати від таких ризиків, як: кліматичні загрози, екстремальна погода, втрата біорізноманіття, ослаблення соціальної згуртованості, криза засобів до існування, інфекційні захворювання, вразливості довкілля людини, дефіциту природних ресурсів, гео економічного протистояння. Експертами визначено найбільш потенційні ризики та додаткові ризики, які вони можуть посилювати, зумовлюючи напругу в міжнародних економічних відносинах (рис. 2). Головні сфери прояву цих ризиків є: економічна, екологічна, геополітична, соціальна, технологічна [10]. Але екологічна складова цих ризиків є домінуючою, про що постійно заявляється учасниками щорічного Світового економічного форуму, де обговорюються перспективи міжнародного бізнесу.

Наприклад, у міжнародній практиці водний ресурс наділений ознаками ризику для текстильної галузі, виробники якої залежать від доступу до водних ресурсів і можуть суттєво впливати на якість води через стічні води та стоки сільського господарства. Більше третини постачальників H&M Group задіяні у «водних процесах», що дислоковані у ряді країн (Бангладеш,

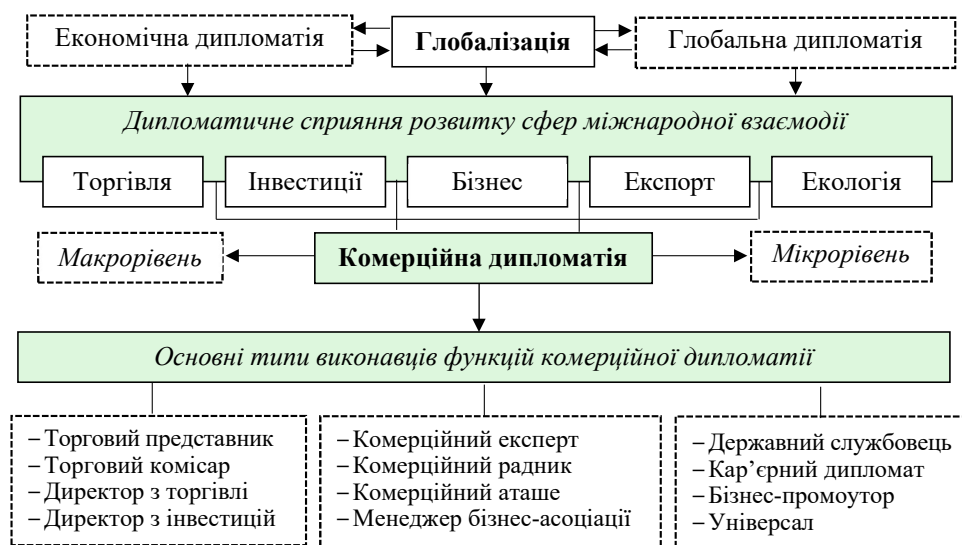
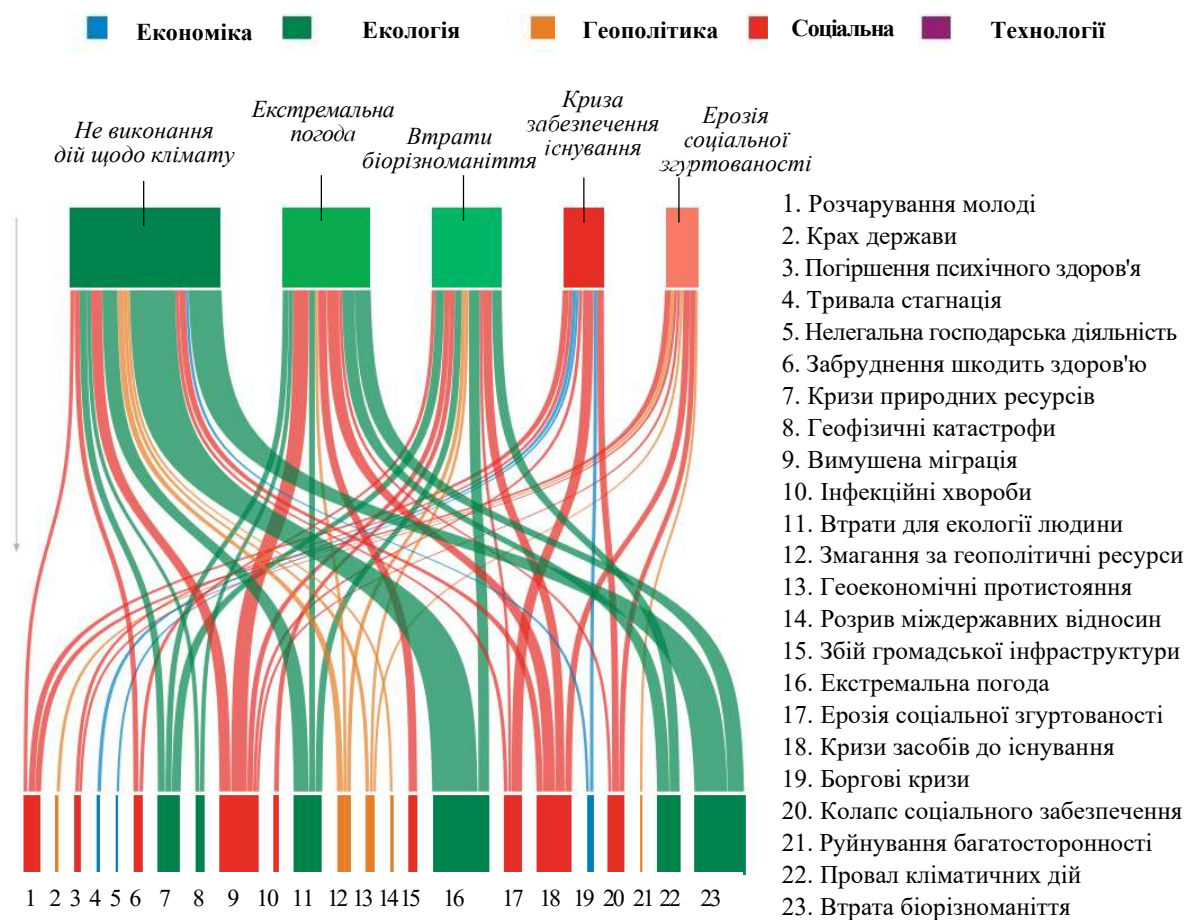

Рис. 1. Сучасний характер комерційної дипломатії

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Найбільші потенційні ризики (верхній рядок) і ризики, які вони посилюють (нижній рядок)

Рис. 2. Глобальні ефекти ризиків (за версією «The Global Risks Report 2022»)

Джерело: [10]

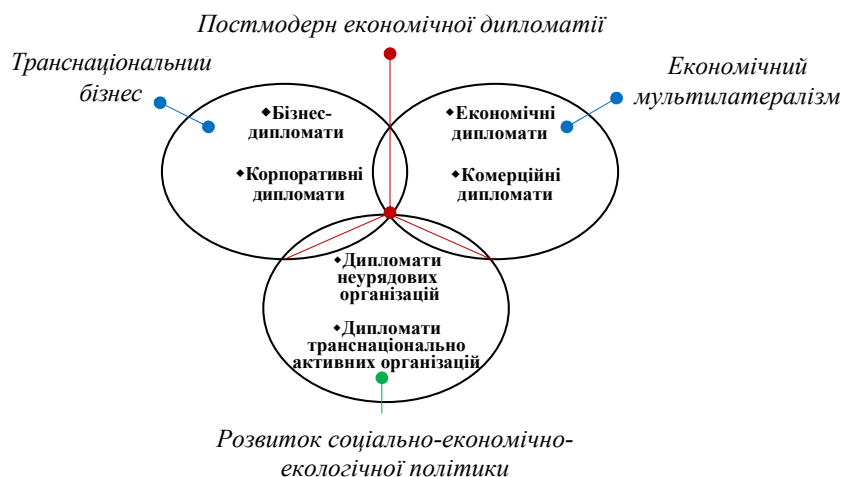
Китай, Індія та ін.), які вже зараз мають чи будуть мати «водний дефіцит» до 2025 р.

Перспектива зміни репутації та іміджу, фінансової взаємодії, а також реакція споживачів, інвесторів і громадських організацій, стимулювали H&M Group до аналізу своїх виробничих ланцюгів, визначення нових горизонтів бізнесу з урахуванням водних ризиків, раціонального використання річкових басейнів. Це дозволило заручитися підтримкою суспільства, політиків і дипломатів (корпоративних, комерційних, екологічних) на основі Міжнародних стандартів управління водними ресурсами. В Китаї було створено кластер за підтримки «водних стюардів». Компанія Changzhou Weile Printing & Dyeing Company, об'єднавшись з Комітетом індустріального парку, AWS, WWF і з місцевими органами – інвестувала 1,8 млн дол. США для покращання екологічних показників. Цей вид колективної взаємодії та еколого-комерційної дипломатії сприяв залученню інших текстильних брендів (Target, IKEA, PVH, Levi Strauss & Co, Tommy Hilfger) до програм WWF [11]. Інші відомі бренди і сервіси використовують «шерінгову модель», тим самим популяризуючи і розвиваючи мережу корпоративної екологічної дипломатії.

Таким чином, комерційна дипломатія орієнтує компанії на реалізацію «Цілей сталого розвитку» / «United Nations Sustainable Development Goals». Крім того,

дипломатичний актив є задіяними у непростих взаєминах країн на платформах Конференцій ООН зі зміни клімату. Метеорологічна організація ООН (WMO) заявила, що у 2020 р. попри пандемію та уповільнення економік концентрація діоксиду вуглецю, метану та закису азоту в атмосфері зростає до рекордного рівня і перевищила середні показники за останнє десятиріччя. Натомість, деякі країни намагаються вплинути на групу вчених, які працюють під егідою ООН і досліджують питання, пов'язані зі змінами клімату. Серед них Саудівська Аравія (провідний світовий експортер нафти), Австралія (найбільший експортер вугілля), Індія (другий після Китаю споживачем вугілля у світі). Фінансування боротьби із глобальним потеплінням на рівні 100 млрд дол. може бути досягнутим лише до 2023 року. Кліматичний пакт у рамках COP-26 спрямував уряди 153 країн до більш активної модернізації національних економік. Зокрема, 46 країн зобов'язалися до 2040 р. перейти від вугілля до чистої електроенергії; 104 країни – скоротити до 2030 р. викиди метану на 30%; 141 країна – припинити до 2030 р. вирубку лісів [12].

Прийняття рішень у глобальній екодипломатії по-різному впливають на міжнародну політику, інтернаціоналізацію бізнесу, активи ТНК і економічну безпеку країн, тим самим стимулюючи застосування

Рис. 3. Новітні формати дипломатичної взаємодії (за Р. Санером, Л. Йю)

Джерело: [13]

«контрверсійної» комерційної дипломатії. Спостерігається нова хвиля злиття та поглинання компаній, урізноманітнення форм кооперації та спільного підприємництва через посилення впливу дипломатів на міжнародну політику на їхню користь.

Глобалізація, інформатизація та демократизація розширили професійні межі дипломатії, кількість альтернативних і незалежних дипломатичних суб'єктів. Дипломатія як професія змінилася у визначенні, кваліфікації та очікуванні того, що дипломат повинен робити чи ні. Дослідники Р. Санер, Л. Йю в науковій праці «International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times» окреслили такі завдання діяльності «постмодерністських дипломатів», як [13]: 1) створення умов міжнародної взаємодії з урахуванням потреб і зацікавлених осіб в системі «політика – економіка – екологія»; 2) удосконалення співпраці з нормотворчим міжнародним органом, чий рішення впливають на міжнародну торгівлю і фінансові правила; 3) запобігання конфліктам з іноземними урядами, неурядовими організаціями, різними економічними учасниками для мінімізації політичних ризиків; 4) використання міжнародних форумів і медіа-каналів для іміджу країни та «репутаційного капіталу» підприємств; 5) підтримання довіри та легітимності своїх представницьких органів; 6) стимулювання двосторонніх і багатосторонніх переговорів, координація міжнародних кампаній, зв'язків з громадськістю; 7) розширення функцій дипломатичних взаємодій на основі здобуття нових компетенцій різних типів дипломатів (рис. 3).

Таким чином, епоха постмодерну економічної дипломатії має характер: формування нової архітектури управління переговорами в глобальній економіці; встановлення стандартів на багатосторонньому рівні організацій; управління коаліціями багатьох зацікавлених сторін & альянсів; формування соціально-економічно-екологічної політики розвитку.

Доцільно зазначити, що в умовах форс-мажорних обставин (природних катаклізмів, екстремізму, тероризму, військових дій) комерційна дипломатія може виконувати нові функції підтримки, мобілізації та захисту своєї країни. Під час російсько-української війни (2022 р.) відбулась потужна міжнародна, політична, економічна і громадянська консолідація на захист України. У цій ситуації еколого-економічні амбасадори виступили єдиним «фронтом дій» – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство цифрової трансформації України, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, Державна екологічна інспекція України та Глобальний договір ООН (найбільша у світі асоціація відповідального бізнесу) закликали підприємців на території України ретельно документувати факти злочинів проти довкілля, завданих військовою агресією Росії, та повідомляти про них [14]. Метою документування з боку бізнесу про шкоду довкіллю на території України є запобігання техногенних катастроф, ліквідації їх наслідків, усунення подальшої небезпеки для людей і довкілля, обрахування шкоди та підготовки до міжнародних судів для компенсації Росією завданих Україні збитків [15]. Ці дані набули об'єднуючого значення для фахівців, експертів та аналітиків різних сфери діяльності задля обстоювання інтересів бізнесу.

Висновки. Трансформаційний характер зрушень у сфері міжнародної політики, економіки, екології та соціальних відносин пов'язується з викликами та загрозами глобалізації, що мають складно прогнозовані форми й наслідки для всіх країн світу. Але головним глобалізаційним трендом надалі має бути формування таких економічних інтересів людства, які б спонукали його до прогресивних механізмів міжнародної комунікації, співробітництва та партнерства країн на засадах дипломатії, миру та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія / О. М. Шаров; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
2. Мамалига О. О. Еволюція економічної дипломатії в міжнародному підприємстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 7. Ч. 1. С.109-112.

3. Безверха І. А. Типізація комерційної дипломатії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 18. С. 35-40.
4. Комерційна дипломатія: торговельна політика і право: навч. посіб. / Л. Доусон та ін. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Львів : Астролія, 2006. 704 с.
5. Торгова політика та комерційна дипломатія: курс лекцій / Т. В. Андросова, Т. В. Шталь, О. І. Печенка та ін. Харків : Вид-во «Форт», 2015. 137 с.
6. Комерційна дипломатія: Конспект лекцій / уклад. Я. І. Глущенко. Київ: НТУУ «КПІ», 2016. 113 с.
7. Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 465 с.
8. Десять принципів Глобального договору ООН. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/desjat-principiv-gd-oon/> (дата звернення: 15.02.2022).
9. A Guide to Commercial Diplomacy. International Trade Centre, 2019.106 p. URL: www.intracen.org/publications. (дата звернення: 15.02.2022).
10. The Global Risks Report 2022. 17th Edition, is published by theWorld Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf (дата звернення: 15.02.2022).
11. "На волосині". Чому вас має цікавити кліматичний саміт у Глазго /BBC News Україна (31.10.21). URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59080527> (дата звернення: 15.02.2022).
12. How WWF and H&M made water stewardship core business. URL: http://wwf.panda.org/our_work/markets/?333930/wwf-hm-made-water-stewardship-core-bbusiness (дата звернення: 15.02.2022).
13. Saner R., Yiu L. International economic diplomacy: Mutations in postmodern times. Discussion Papers in Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations Clingendael. 2003. No. 84. 31 p.
14. Звернення ГД ООН в Україні до українських та міжнародних бізнесів. URL: <https://globalcompact.org.ua/news> (дата звернення: 19.03.2022).
15. Закликаємо бізнеси долучитися до збору свідчень про злочини проти довкілля. URL: <https://globalcompact.org.ua/news> (дата звернення: 14.03.2022).

References:

1. Sharov, O. M. (2019), *Ekonomichna dyplomatiia: osnovy, problemy ta perspektyvy: monohrafiia* [Economic diplomacy: basics, problems and prospects: a monograph]. National Institute for Strategic Studies. Kyiv: NISS, 560 p. [in Ukrainian].
2. Mamalyha, O. O. (2014), *Evolutsiia ekonomichnoi dyplomatii v mizhnarodnomu pidpriemnytstvi* [The evolution of economic diplomacy in international business]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 7, vol. 1, pp. 109-112 [in Ukrainian].
3. Bezverkha, I. A. (2018), *Typizatsiia komertsii noi dyplomatii* [Typification of commercial diplomacy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser. «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo» – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Ser. «International Economic Relations and World Economy»*, 18, pp. 35-40 [in Ukrainian].
4. Douson, L. (2006), *Komertsii na dyplomatiia: torhovelna polityka i pravo: navchalnyi posibnyk* [Commercial diplomacy: trade policy and law: a textbook] Edition 2, Lviv: Astrolabe, 704 [in Ukrainian].
5. Androsova, T. V., Shtal, T. V., Pechenka, O. I. (2015), *Torhova polityka ta komertsii na dyplomatiia: kurs lektii* [Trade policy and commercial diplomacy: a course of lectures]. Kharkiv: Fort Publishing House, 137 [in Ukrainian].
6. Hlushchenko, Ya. I. (2016), *Komertsii na dyplomatiia: Konspekt lektii* [Commercial Diplomacy: Lecture Notes]. Kyiv: NTUU "KPI", 113 [in Ukrainian].
7. Bokhan, A.V. (2018), *Ekolohichna dyplomatiia v interaktyvni modalnosti hlobalizatsii: monohrafiia* [Environmental diplomacy in the interactive modality of globalization: a monograph]. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics, 375 [in Ukrainian].
8. Desiat pryntsyviv Hlobalnoho dohovoru OON [Ten principles of the UN Global Compact]. Available at: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/desjat-principiv-gd-oon/> [in Ukrainian].
9. A Guide to Commercial Diplomacy. International Trade Centre, 2019, 106 p. Available at: www.intracen.org/publications.
10. The Global Risks Report 2022. 17th Edition, is published by theWorld Economic Forum. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf.
11. "Na volosyni". Chomu vas maie tsikavyty klimatychnyi samit u Hlazgo ["On the hair". Why you should be interested in the Glasgow Climate Summit] / BBC News Ukraine (October 31, 2021). Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59080527> [in Ukrainian].
12. How WWF and H&M made water stewardship core business. Available at: http://wwf.panda.org/our_work/markets/?333930/wwf-hm-made-water-stewardship-core-bbusiness.
13. Saner, R., Yiu, L. (2003), "International economic diplomacy: Mutations in postmodern times. Discussion Papers in Diplomacy". Netherlands Institute of International Relations Clingendael. No. 84. 31 p.
14. *Zvernennia HD OON v Ukraini do ukrainskykh ta mizhnarodnykh biznesiv* [Address of the UN General Assembly in Ukraine to Ukrainian and international businesses]. Available at: <https://globalcompact.org.ua/news> [in Ukrainian].
15. *Zaklykaiemo biznesy doluchytysia do zboru svidchen pro zlochyny proty dovkillia* [We encourage businesses to join in gathering evidence on crimes against the environment]. Available at: <https://globalcompact.org.ua/news> [in Ukrainian].